

віку, проявляє готовність оптимізувати педагогічну діяльність у дошкільному навчальному закладі, прагне зробити і робить внесок у розробку технологій формування природничої компетентності дошкільників.

Висновки... Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” орієнтує педагогів дошкільних закладів на пріоритетність розвитку особистості дитини, що викликає потребу перебудувати процес навчання на процес розвитку дитини. Моделювання даного процесу розкриває всі його складові та сприятиме більш ефективному використанню особистісно орієнтованого підходу у формуванні природничої компетентності дитини у дошкільному навчальному закладі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лодатко Є. Методологічні засади моделювання соціокультурних процесів / Євген Лодатко // Рідна школа. – № 3–4. – 2008. – С. 13–20.
2. Ільєнко В. Організація праці дітей на ділянці дошкільного закладу / Валентина Ільєнко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – № 10. – 2010. – С. 28.
3. Каплуновська О. Організація екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі / Олена Каплуновська, Олена Самсонова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 7. – С. 9–13.
4. Огданська Л. О. Становлення особистісно орієнтованої педагогічної системи та роль проектної діяльності в розвитку дошкільників / Л. О. Огданська // З досвіду роботи вихователів ДНЗ №22 „Жайворонок” м. Черкаси // Бібліотечка вихователя дошкільного закладу. – 2009. – № 12. – С. 43–45.
5. Хуторской А. В. Методологические основы образовательного процесса / Андрей Викторович Хуторской // Современная дидактика : учеб. для вузов. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с. – (Серия „Ученик нового века”).

Аннотація

А.Н.Бродовская

Формирование природоведческой компетентности старшего дошкольника в процессе использования личностно ориентированного подхода

В статье рассматривается проблема формирования природоведческой компетентности старших дошкольников в дошкольном учебном заведении в процессе использования личностно ориентированного подхода. Предложенная модель раскрывает использование принципов личностно ориентированного обучения, морально-этических принципов экологического воспитания, инновационного обучения, структурных компонентов формирования природоведческой компетентности детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: природоведческая компетентность, личностно ориентированный подход, моделирование процесса.

Summary

A.M.Brodovska

Formation of Nature Study Competence of Senior Preschool Child in the Process of Using Person-Oriented Approach

The problem of formation of nature study competence of senior preschool children in preschool educational institution in the process of using person-oriented approach has been studied in the article. The offered model reveals usage of the principles of person-oriented teaching of moral-ethic principles of ecological education, innovational education, structural components of formation of nature study competence of the children of senior preschool age.

Key words: nature study competence, person-oriented approach, process modelling.

Дата надходження статті:

„23” березня 2011 р.

УДК 373.311:005.336.2(045)

В.П.ВОВК,

кандидат психологічних наук, доцент

(м.Хмельницький);

Р.І.МИХАЙЛИШИН,

методист

(м.Львів)

Формування психолого-професійної компетентності вчителя початкових класів на основі педагогічних технологій

В статті визначені окремі сучасні педагогічні технології та показані можливості їхнього впливу на формування психолого-професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі навчання в вищому педагогічному закладі.

Ключові слова: формування, компетентність, психологічна компетентність, професійна компетентність, педагогічна технологія.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перед сучасною школою стоїть завдання ефективної підготовки вчителя початкових класів, спрямування навчально-виховного процесу на засадах гуманної, культурологічної й особистісно орієнтованої освіти. Потребує вирішення питання оновлення мети, змісту, форм і методів психолого-педагогічної підготовки такого вчителя, формування

в студентів готовності практично застосовувати здобуті під час навчання знання й уміння, адже молодий педагог має бути підготовленим до опанування сучасних технологій, інноваційної діяльності, вироблення нових педагогічних ідей і творчості [1, с.134], бути професійно компетентним.

У професійній підготовці майбутніх учителів важливу роль посідає загальна, вікова, педагогічна та соціальна психологія. Сучасний педагог повинен добре знати психологію школяра і психологічні основи роботи, „бачити за поведінкою дитини її душевний стан, рівень розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, рис характеру і вміння орієнтуватися в педагогічних ситуаціях, оцінювати їх, вибирати відповідні способи спілкування з дитиною, колективом учнів, грамотно впливати на психіку школяра, сприяти його гармонійному розвитку” [2, с.4].

Необхідність формування психолого-професійної компетентності майбутніх педагогів продиктована тим, що на протязі останніх десятиліть з'явилася велика кількість інноваційних навчальних закладів (гімназії, коледжі, ліцеї, школи-комплекси, колеґіуми тощо), які набули нову функцію – дослідницько-пошукову, а психолого-педагогічне дослідження стало важливим фактором становлення творчої особистості педагога.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... До основних завдань, які стоять перед вищим педагогічним закладом, відносяться формування професійних якостей майбутніх педагогів, допомога в процесі усвідомлення логіки й закономірностей педагогічної творчості, в результаті чого будуть закладені основи педагогічної майстерності. Для студентів, які в майбутньому стануть учителями початкової школи, поряд із загальними професійними якостями педагога стоїть професійна (психологічна) компетентність.

Сьогодні в науці існує декілька визначень поняття „компетентність”: компетентність – це володіння ґрунтовними знаннями в якій-небудь галузі, освіченість, компетенція; володіння ґрунтовними знаннями в якій-небудь галузі, відомість, авторитетність [3].

Проблемою педагогічної професійної (психологічної) компетентності займалися такі педагоги й психологи: В.А.Адольф, Ф.Н.Гоноболін, Б.А.Грицюк, І.А.Зимня, І.Ф.Ісаєв, В.А.Кан-Калик, Г.О.Ковальов, С.В.Кондратьєва, М.Ю.Красовицький, Н.В.Кузьміна, Н.Д.Левітов, С.Д.Максименко, А.К.Маркова, Л.М.Мітіна, А.І.Міщенко, Р.В.Овчарова, О.В.Проскура, В.А.Семиченко, В.А.Сластьонін, Г.Т.Селезньова, Н.Т.Селезньова, П.П.Терехов, С.П.Тищенко, Є.Н.Шиянов, Л.О.Щоголева, С.В.Яремчик та ін.

Так В.А.Семиченко дає таке визначення поняттю „психологічна компетентність”: „Компетентність в широкому розумінні слова – це атрибут особистісного рівня, система тих засвоєних способів, з допомогою яких людина має можливість вирішувати ті чи інші проблеми, завдання своєї життєдіяльності. Будь-які знання, окремі навички і вміння тільки тоді стають дійовими, коли інтегруються в цю загальну систему способів, вступають різномірні зв'язки з іншими структурними елементами, ієрархізуються, творчо модифікуються, гнучко використовуються у відповідності з цілями і умовами діяльності або міжособистісної взаємодії” [4, с.11–12].

Автор вказує також на те, що „процес формування психологічної компетентності не може базуватися на сприйманні і вивченні психології як доволі рецептурного довідника, який диктує як потрібно поводити себе в тих чи інших ситуаціях” [4, с.12].

У структурі професійної компетентності виділяють такі компоненти:

- психологічну й соціально-психологічну готовність до роботи з людьми й управління ними;
- ідейно-моральну зрілість;
- систему професіональних знань, умінь і навичок;
- прагнення й здібності до самостійного й творчого розв'язання професійних завдань [5, с.52].

Виходячи з теоретичного аналізу основних положень означеної проблеми, психологічну компетентність ми розглядаємо як складову професійно-педагогічної спрямованості.

Однак, не дивлячись на достатньо широку строкатість досліджень означеної проблеми, необхідно відмітити, що сучасна освіта потребує комплексного удосконалення процесу формування професійної (психологічної) компетентності вчителя початкових класів, що обумовлено оновленими вимогами суспільства й досягненнями психології та педагогіки.

Що стосується поняття „педагогічна технологія”, то на сьогодні воно має понад триста визначень, залежно від того, як науковці уявляють структуру й складові навчально-виховного процесу.

Зокрема О.Я.Савченко відзначає, що: „Педагогічна технологія – це науково обґрунтована педагогічна (дидактична) система, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, спроектованих на розв'язання проміжних цілей і наперед визначений кінцевий результат” [6, с.407].

І.М.Дичківська вказує: „...Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та закономірності навчально-виховного процесу незалежно від окремого навчального предмета. ...педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів у навчальному закладі, об'єднує в собі їх зміст, форми й засоби...” [7, с. 68].

Формулювання цілей статті... Мета статті – показати роль і місце педагогічних технологій у процесі формування психолого- професійної компетентності вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу... Формування психолого-професійної компетентності вчителя початкових класів повинно відбуватися через готовність до:

- сприйняття й освоєння наукових розробок;
- запозичення педагогічного досвіду інших учителів і його адаптації до нових умов;
- розробки власних надбань (методів, форм, технологій навчання й виховання);
- передачі власного педагогічного досвіду;
- організації й проведення експериментальної роботи;
- підтримки сприятливого психологічного клімату в педагогічному та учнівському колективах.

Необхідно так організувати навчально-пізнавальну діяльність студентів, щоб кожний із них, працюючи в відповідності зі своїми можливостями, здібностями, особливостями особистості, міг успішно оволодівати тими знаннями в галузі нових педагогічних технологій, які складуть педагогічний стрижень психолого-професійної компетентності вчителя.

Розв'язати таке завдання можна через використання в навчальному процесі вищого педагогічного закладу різноманітних педагогічних технологій (інформаційні технології навчання, технологія розвивального навчання, технологія дистанційного навчання, особистісно орієнтована технологія, дослідницька технологія, технологія формування творчої особистості, технологія саморозвитку, технологія кооперативного навчання, гуманно-особистісна технологія, проєктивна технологія тощо). Покажемо можливості окремих із них.

1. *Особистісно орієнтована технологія.* Її реалізацію слід спрямувати на надання психолого-педагогічної допомоги майбутнім учителям у становленні їх суб'єктивності, професійно-педагогічної орієнтації, усвідомленні себе як педагога, виявити можливості, які могли б стимулювати само становлення, самоствердження, самоствердження себе як педагога.

2. *Технологія розвивального навчання* зможе забезпечити розвиток самостійного творчого, науково-теоретичного мислення майбутнього педагога, його професійної пам'яті, адаптивних здібностей і якостей, а також розвиток механізмів особистої рефлексії та професійного самовизначення.

3. *Дослідницька технологія* допоможе студентам у набутті наукового теоретико-практичного досвіду роботи в пізнавальній діяльності, в застосуванні дослідницького підходу до самостійного пошуку нових знань, педагогічних ідей та їх використання в подальшій творчій педагогічній діяльності.

4. *Технологія формування творчої особистості* спрямована на створення умов для вироблення в студентів самостійного прийняття рішення, формування спрямованості на самодослідження, вміння само діагностики психічного стану й прогнозування можливих варіантів професійної поведінки й спілкування з учнями та іншими учасниками навчально-виховного процесу.

5. *Дистанційне навчання* є технологією XXI ст. Її слід спрямувати на широке використання комп'ютерних навчальних програм і телекомунікацій, які повинні допомогти створити інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування, розвивати прагнення до співробітництва й самоствердження себе як педагога.

6. *Проєктна технологія.* З її допомогою викладач має можливість спроектувати функціонування цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів, засобів тощо), які в свою чергу зможуть забезпечити адаптацію навчально-виховного процесу до структурних і організаційних вимог навчального проєктування підготовки майбутнього вчителя для сучасної школи.

Упровадження та використання педагогічних технологій – досить складний процес. Для того, щоб досягти результатів – потрібна серйозна самостійна робота кожного члена педагогічного колективу, а також тривалий час.

Одним із важливих етапів роботи педагогічного колективу над упровадженням сучасних педагогічних технологій є початковий період, коли відбувається переорієнтація педагогічних, дидактичних, організаційних дій на ознайомлення з основною метою й завданнями впровадження педагогічних технологій. Щоб ці технології давали результат, необхідно, по-перше, бажання цілеспрямовано діяти, експериментувати, а по-друге, підтримка керівництвом навчального закладу творчої ініціативи педагога [7, с.18].

Для впровадження та використання педагогічних технологій із метою формування психолого-професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів – викладачам вищих навчальних закладів необхідні знання теоретичних засад і практичних навичок реалізації конкретної педагогічної технології, що сприятиме її вдосконаленому використанні в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Розглядаючи можливості забезпечення якісного формування психолого-професійної компетентності на основі використання сучасних педагогічних технологій, ми пропонуємо

використовувати систематизовані теоретичні й практичні знання для проектування й реалізації педагогічного процесу, спрямованого на підготовку майбутніх учителів; поповнювати професійні знання шляхом використання оригінальних джерел, в тому числі й електронних, із різних галузей загальної й професійної культури, рефлексії практичного досвіду, участі в інноваційних процесах; демонструвати критичне осмислення різних теорій, концепцій, підходів до побудови педагогічних процесів.

Формування психолого-професійної компетентності на основі педагогічних технологій вимагає забезпечення майбутніх педагогів:

1. Системою знань:

- світоглядні знання, які включають: загальну спрямованість педагога; стійку систему відношень до навколишнього світу, до праці, до себе й до інших людей; активну життєву позицію;
- спеціальні знання: знання предмета; знання з педагогіки та психології; методики викладання;
- методологічні знання: знання педагогічних і психологічних теорій, концепцій, ідей, основних принципів.

2. Сукупністю вмінь:

- дослідницькі вміння для застосування наукових принципів, методів і засобів психолого-педагогічних досліджень;
- уміння приймати професійно обґрунтовані нестандартні й новаторські рішення;
- методологічні вміння;
- вміння здійснювати психолого-педагогічну рефлексію.

3. Системою ціннісних установок учителя, що виражається в його внутрішній світоглядних позиціях (позиції вчителя-предметника, методиста, дослідника, вихователя, організатора тощо).

Крім того, спеціальна організація підготовки майбутніх педагогів повинна будуватися на створенні та дотриманні психолого-педагогічних умов, які дають можливість ефективно формувати психолого-професійну компетентність із використанням сучасних педагогічних технологій. Таким чином, на заняттях зі студентами педагогічного вузу необхідно організувати такі умови, які представляють собою такі форму організації навчальних занять у педагогічному закладі, яка при врахуванні особливостей кожного окремого студента дозволяє створити позитивний мікроклімат всередині кожної академічної групи й дає можливість вибудовувати необхідні професійно-комунікативні стосунки між викладачем та студентом.

Результатом формування психолого-професійної компетентності має стати позитивна динаміка в розвитку таких якостей майбутнього педагога, як наявність пізнавальної мотивації, рівень комунікативних нахилів, просування від елементарного рівня володіння психолого-професійною компетентністю до професіонального.

Висновки...

1. Володіння психолого-професійною компетенцією є необхідною характеристикою спеціаліста в галузі освіти, оскільки одним із критеріїв підготовленості вчителя до майбутньої педагогічної діяльності в школі є її наявність або відсутність.

2. Психолого-професійна компетентність забезпечує вчителю високу результативність роботи; етичну та естетичну форму діяльності, дає свободу буття й самореалізації в професії та педагогічній реальності, а також є неодмінною умовою педагогічної майстерності.

3. Розуміння поняття „педагогічна технологія” та реалізація педагогічних технологій викладачем вищого педагогічного закладу має важливе значення в розв’язанні проблем формування психолого-професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

4. Необхідно враховувати, що саме викладачі повинні володіти здатністю використання сучасних педагогічних технологій, високим рівнем їхньої педагогічної майстерності, різноманітним застосуванням методів, форм, засобів і прийомів навчальної діяльності, з допомогою яких вони будуть формувати психолого-професійну компетентність майбутніх педагогів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Нос Л. С. Дидактичні особливості підготовки вчителів початкової школи в Канаді / Нос Л. С. // Педагогіка та психологія. – №1 (66). – 2010. – С. 134–143.
2. Чепелева Н. В. Психологічна культура майбутнього вчителя / Чепелева Н. В. – К. : Т-во „Знання” УРСР, 1989. – 32 с.
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе / Вербицкий А. А. – М., 1990. – 172 с.
4. Семиченко В. А. Пути повышения эффективности изучения психологии / Семиченко В. А. – К. : Магистр-S, 1997. – 124 с.
5. Петрищева Е. Ю. Театрализация как средство развития коммуникативной компетентности студентов – будущих учителей иностранного языка / Петрищева Е. Ю. // Педагогическое образование и наука. – № 11. – 2009. – С. 51–53.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : [підручник для студентів педагогічних факультетів] / Савченко О. Я. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.

7. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / Дичківська І. М. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

8. Вербицький В. Технологізація навчально-виховного процесу в позашкільному освітньому просторі як принцип виховання особистості / Вербицький В. // Рідна школа. – 2010. – № 10. – С. 12–18.

Анотація

В.П.Вовк, Р.І.Михайлишин

Формирование психолого-профессиональной компетенции учителя начальных классов на основе педагогических технологий

В статье определены отдельные современные педагогические технологии и показаны возможности их влияния на формирование психолого-профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов в процессе обучения в высшем педагогическом заведении.

Ключевые слова: формирование, компетентность, психологическая компетентность, профессиональная компетентность, педагогическая технология.

Summary

V.P.Vovk, R.I.Mykhailyshyn

Formation of Psychologic-Professional Competence of a Primary School Teacher on the Basis of Pedagogical Technologies

Some modern pedagogical technologies are determined in the article, the ways of their influence on formation of psychologic-pedagogical competence of the future primary school teachers in the process of teaching in higher pedagogical institution are shown.

Key words: formation, competence, psychological competence, professional competence, pedagogical technology.

Дата надходження статті:

„4” квітня 2011 р.

УДК [37.034-053.6] (477)

В.В.ВОРОЖБИТ,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Харків)*

Духовно-моральне виховання в українських гімназіях у середині XIX століття

У статті розкрито питання організації духовно-морального виховання учнів українських гімназій у середині XIX століття. Конкретизовано, що таке виховання відбувалося засобом впливу особистості вчителя, законовчителя на дітей, а також – через діалогічні та повчальні тексти читанок. Указано, що мету духовно-морального виховання дитини вбачали у сумлінності, активності, що визначалася вимогами середовища, у якому вона перебувала. У вимогах до вчителів бралися до уваги і професійна придатність, і особистісний чинник. На розвиток духовних, моральних сил юнацтва для виконання свого обов'язку перед Вітчизною спрямовувалися українські читанки Я.Головацького, В.Ковальського, М.Шашкевича.

Ключові слова: духовно-моральне виховання, гімназія, приклад вихователя, читання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Якісні зміни усіх галузей життєдіяльності суспільства висувають нові вимоги до формування особистісних якостей людини, що пов'язано з необхідністю вдосконалення навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі. Сучасна дійсність характеризується дефіцитом духовних цінностей, морально-етичних констант. Посилення прагматизму в культурному середовищі, популяризація у засобах масової інформації споживацької психології зумовили тенденцію формального ставлення до духовного зростання особистості, нівелювання моральних та етичних цінностей. Ці явища об'єктивно зумовлюють потребу розробки питань духовно-морального виховання молоді на загальнонаціональному (програма „Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України”, затверджена наказом №1133 МОН України 17.12.2007) і регіональному рівнях (комплексна програма науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди „Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах” і кафедри історії педагогіки та порівняльної педагогіки „Підготовка викладацьких кадрів для середньої та вищої школи у науково-педагогічній спадщині вітчизняних і світових педагогів, діячів освіти і культури XIX – XX ст.” (РК № 1-200199004104).

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми... Питання методології духовно-морального виховання у контексті педагогічної антропології вивчали І.Аносов, І.Бех, С.Гончаренко, В.Зінченко, М.Култаєва, Б.Мещеряков, С.Кузьміна, Н.Радіонова, О.Сухомлинська, Б.Ступарик. Учені А.Колодін, Н.Кочан, Г.Лозко, В.Пашенко досліджували проблеми